

TİCARİ LİMANLARDA HESAP VEREBİLİRLİK VE LOJİSTİK PERFORMANSA ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ramazan KAYNAK¹ ve Şükrü SATILMIŞ²

ÖZET

Artan rekabet ve değişen çevre koşullarıyla birlikte işletmelerin paydaşlarına, müşterilerine ve sosyal çevreye karşı sorumlulukları da artmaya başlamıştır. İşletmelerin üstlenmiş oldukları bu sorumluluğu yerine getirebilmeleri için kişi ve kurumlara karşı hesap verebilir olması gerekmektedir. Bu çalışmada ticari limanların hesap verebilirliğinin firmanın lojistik performansı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu amaçla, Marmara bölgesinde faaliyet gösteren ticari limanların hesap verebilirliği, bu limanlardan hizmet alan gemi acentesi firmalar aracılığıyla sorgulanmıştır. Veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmış olup, ankette kullanılan ölçekler geniş bir literatür taraması ile elde edilmiştir. Araştırma anketi bölgede faaliyet gösteren 60 adet gemi acentesine gönderilmiş, bunlardan 50 tanesinden cevap alınmıştır. Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, hesap verebilirliğin çevresel hesap verebilirlik ve şeffaflık boyutları lojistik performansı olumlu etkilemekte, ekonomik hesap verebilirlik, sözleşme hesap verebilirliği ve yasal hesap verebilirlik boyutlarının ise lojistik performans üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

1. GİRİŞ

Dünyanın coğrafi yapısı gereği ticaretinde etkin ulaşım ortamı denizdir. Deniz taşımacılığı; özellikle sanayi hammaddesini oluşturan çok büyük miktarlardaki yüklerin bir defada taşınmasına imkân sağlaması, sınır aşımı olmaması, güvenilir olması, mal zayıtının en alt düzeyde olması, hava yoluna göre 14, karayoluna göre 7, demiryoluna göre 3,5 kat daha ucuz olmasından dolayı dünyada en çok tercih edilen ulaştırma sistemidir (Ece, 2006a). Dünya ticaretinde ithal ve ihraç yüklerinin %90'dan fazlası deniz yoluyla taşınmaktadır (Ece, 2006a).

Limanlar, mal ve hizmetlerin bir taşımacılık modundan diğerine aktarılacak amacıyla gemiden gemiye ya da gemiden başka bir taşıma sistemine yük aktarımının yapıldığı yerlerdir. Limanlar; karayolu, demiryolu ve denizyolu arasında bir ara birim görevi üstlenerek kara

¹ Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, kaynak@gyte.edu.tr

² Kocaeli Üniversitesi, Karamürsel Meslek Yüksek Okulu, sukrusatilmis@gmail.com

taşımacılığı ile deniz taşımacılığı arasında bağlantı sağlarlar (Carbone ve Martino, 2003).

Limanlar uluslararası lojistik sistemde tüm ulaşım sistemlerini birbirine bağlar. Bu da limanları, ham maddeleri üretim merkezlerine, tamamlanmış ürünleri dağıtım merkezlerine ulaştıran endüstriyel tesisler haline dönüştürmüştür. Ayrıca limanlar katma değer yaratan lojistik tesislerdir (Salama ve Tawfik, 2012).

Karayolu, demiryolu ve denizyolu arasında ara birim görevi üstlenen limanların gelişmişliği, etkinliği ve verimliliği; bulunduğu konuma, alt yapının ve üst yapının gelişmişliğine, bulunduğu bölgedeki ulaştırma sistemleriyle olan bağlantısına ve paydaşları, müşterileri ve çevresi ile olan ilişkilerine bağlıdır.

Liman işletmelerinin lojistik performansını artırabilmesi için paydaşlarına, müşterilerine ve çevreye karşı sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. Sorumluluk, işletme yönetiminin şirket adına yaptığı tüm faaliyetlerinin mevzuata, esas sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygunluğunu ve bunun denetlenmesini ifade eder (Yıldız, 2014).

Liman işletmeleri, sorumluluklarını yerine getirmenin yanı sıra hesap verebilir de olmalıdırlar. Hesap verebilirlik, işlemlerde yönetim kurulu üyelerinin esas itibarıyla şirket tüzel kişiliğine ve dolayısıyla pay sahiplerine karşı olan hesap verme zorunluluğudur. Sorumluluk, işletme yönetiminin şirket adına yaptığı tüm faaliyetlerinin mevzuata, esas sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygunluğunu ve bunun denetlenmesini ifade eder (Yıldız, 2014).

Bu çalışma ile ekonomik ve etik hesap verebilirlik, çevresel hesap verebilirlik, yasal hesap verebilirlik, adaletlilik, sözleşme hesap verebilirliği, şeffaflık gibi hesap verebilirlik türlerinin liman lojistik performansını nasıl etkilediği ölçülmeye çalışılmıştır.

2. HİPOTEZ GELİŞTİRME

2.1. Ekonomik ve Etik Hesap Verebilirlik

Yönetimde şeffaflığı sağlayabilmek için etkili ve iyi işleyen hesap verme süreçlerine; hesap verme süreçlerinin etkili ve iyi işlemesi için de açık ve şeffaf mali politikalara ihtiyaç vardır. Bu nedenle sağlam bir hesap verme yükümlülüğü şeffaflığı sağlamanın vazgeçilmez bir aracı; şeffaflık da hesap verme yükümlülüğünü yerine getirebilmenin olmazsa olmaz bir ön koşuludur (Gören, 2000:122).

Ekonomik şeffaflık ve hesap verme sorumluluğu günümüzde hem ulusal hem de uluslararası çalışmalarda giderek önem kazanan konuların başında gelmektedir. Ekonomik şeffaflık ve hesap verebilirlik özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kurum ve kuruluşlara güven

duyulmasında etkili bir araç olduğu kadar, ekonomik istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi açısından da son derece önem taşımaktadır. Bunu sağlamanın en önemli koşulu ise, başta bütçe olmak üzere diğer mali araçların mali şeffaflık ve hesap verme sorumluluğu çerçevesinde kullanılmasıdır (Bakkal ve Kasımoğlu, 2015).

Yönetimin hedeflerinin etkinliğini değerlendirmek ve tanımlamak için yeterli prosedürler geliştirmeli ve aynı zamanda bu prosedürleri geliştirirken etiksel değerlere ve standartlara ulaşmayı garanti etmelidir. Organizasyondaki etiksel değerlerin yüksekliği yolsuzluk ve kötü yönetimi azalttığı gibi ortaklara ve dış çevreye karşı itibar da sağlamaktadır (Viii et al., 2012).

Ekonomik istikrar beraberinde işletme performansını da olumlu etkileyecektir. Bu yüzden limanların lojistik performansı ile ekonomik ve etik hesap verebilirlik arasında olumlu ilişki söz edilebilir.

H₁: Ekonomik ve etik hesap verebilirlik ile limanların lojistik performansı arasında olumlu ilişki bulunmaktadır.

2.2. Çevresel Hesap Verebilirlik

Geleneksel, ekonomik ve finansal tabanlı hesap verebilirlik araştırma topluluklarının marjinal girişimlerde bulunmalarına yardımcı olmaktadır. Sosyal ve çevresel hesap verebilirlik ile ilgili araştırmalar son yıllarda büyük artış göstermektedir. Uluslararası artan para kaygıları, artan sera gazı etkisi, küresel ısınma, insan hakları, ormansızlaşma, kirlilik ve benzeri sorunlarla birlikte çevresel hesap verebilirlik araştırmaları, hesap verebilirlik ile ilgili çalışmaların merkezinde yer almaktadır (Parker, 2011).

Uluslararası denizcilik örgütü tarafından 1973 tarihinde Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine ait Uluslararası Sözleşme (MARPOL 73/78) kabul edilmiştir. Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine ait Uluslararası Sözleşmenin 6 eki bulunmaktadır*. Ayrıca bu sözleşme, gemilerin gittikleri limanlarda “Liman Devleti” otoritesi tarafından denetlenmesine izin vermektedir. Bu sözleşmeyle aynı zamanda limanlara da çevre kirliliğini önlemek için atık alım hizmeti sorumluluğunu yüklemiştir. Bu sorumlulukları yerine getiren liman lojistik performans bakımından da sorumluluklarını yerine getirmiş sayılabilecektir.

* MARPOL Sözleşmesi Ekler: Ek I – Petrol Kirliliğinin Önlenmesi Kuralları, Ek II - Dökme Halde Taşınan Zehirli Sıvı Maddelerden Kaynaklanan Kirliliğinin Önlenmesi Kuralları, Ek III - Denizde Paketli Halde Taşınan Zararlı Maddelerden Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesi Kuralları, Ek IV- Gemilerden Kaynaklanan Pis Su Kirliliğinin Önlenmesi Kuralları, Ek V – Gemilerden Kaynaklanan Çöp Kirliliğinin Önlenmesi Kuralları, Ek VI – Gemilerden Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Önlenmesi Kurallarını içermektedir.

H₂: Çevresel hesap verebilirlik ile liman lojistik performansı arasında olumlu ilişki bulunmaktadır.

2.3. Yasal Hesap Verebilirlik

Yasal hesap verebilirlik; yasalara, yönetmeliklere, genelgelere ve uluslararası kurallara uyulacağına dair hesap verebilirlik türüdür. Diğer yandan şu şekilde de tanımlanabilir: "...her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında görevli ve yetkili olanlar, kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur ve yetkili kılınmış mercilere hesap vermek zorundadır" (5018 sayılı kanunun 8. maddesi).

Limanların ithalat ve ihracatın gerçekleştiği noktalar olması sebebiyle verdikleri hizmetlerde kamu yararını gözetmek ve kamu otoriteleriyle birlikte çalışarak yasalara uygun şekilde hizmet verme sorumluluğu vardır. Bu nedenle liman işletmesinin kamuya karşı yasal hesap verebilir olması gerekmektedir. Bu aynı zamanda müşterilerin yasal kural ve kaidelere uyan liman işletmeleriyle çalışmak isteyeceklerinden limanın lojistik performansı üzerinde anlamlı bir etkiye de sahip olacaktır.

H₃: Yasal hesap verebilirlik ile liman lojistik performansı arasında olumlu bir ilişki vardır.

2.4. Adaletlilik

Adaletlilik, şirket yönetiminin tüm faaliyetlerinde pay/menfaat sahiplerine eşit davranmasını ve olası çıkar çatışmalarının önüne geçilmesini ifade eder (Yıldız, 2014). Adaletlilik ya da adillik, ekonomistler tarafında verimliliğin etkin dağıtımını teşvik için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu da gösteriyor ki adillik adaletten çok ekonomiye ait bir değerdir (Rescher, 2002). Adaletlilik algısı tüm işletmeler için önemli bir kavramdır. Adaletlilik personel seçimi, değerlendirilmesi, işletme içi performans değerlendirmesi gibi insan kaynakları ile ilgili süreçlerde önemli rol oynamaktadır.

Liman işletmelerinde işlemsel adaletlilik, yapılan işlem ve muamelelerde adaleti gözetmek olup, liman olanaklarının müşteriler arasında adaletli bir şekilde dağıtımı ile ilgilidir. Liman işletmelerinin işlemsel adaleti gözetmesi, lojistik performansın gelecekte artmasını sağlayacaktır.

H₄: Adaletlilik ile liman lojistik performansı arasında olumlu bir ilişki vardır.

2.5. Sözleşme Hesap Verebilirliği

Sözleşme hesap verebilirliği, sistemin gereksinimlerini karşılamaya odaklanmıştır ve sözleşmenin gerekleri gittikçe artan bir şekilde sistematik operasyonel prosedürlerle (SOP) karşılanmaktadır (Gurr, 2007). Liman işletmeciliğinde bu standart operasyonel prosedürler için kamuya ve limana ait kurallar düzenlenmiştir. Ayrıca uluslararası standart taşımacılık sözleşmeleri de bu sistemi desteklemektedir.

Tarafların sözleşmeye uymaması durumunda bir takım yaptırımlar söz konusu olmaktadır. İlk olarak bu yaptırımlar kamu yöneticileri tarafından üçüncü tarafları icraatlarından sorumlu tutmaya yönelik önemli bir araçtır. Yaptırımlar sözleşme hesap verebilirliği için tek yol değildir fakat icraattaki eksikliklerde cezalandırma için etkili bir yoldur. İkinci olarak sözleşmelerin içeriğinde çok sık kullanılsa da çok sayıda yaptırımlar vardır (Girth, 2012). Sözleşmeler, güçlü tarafın hakkını gözetiyor görünse de aynı zamanda güçsüz taraf için de bir garanti niteliğindedir.

Sözleşme hesap verebilirliği yüksek bir liman işletmesi, rakiplerine oranla daha çok müşteri çekme potansiyeline sahiptir. Bu da limanın gelecekte ekonomik ve lojistik performansı üzerinde olumlu etkiye yol açacaktır.

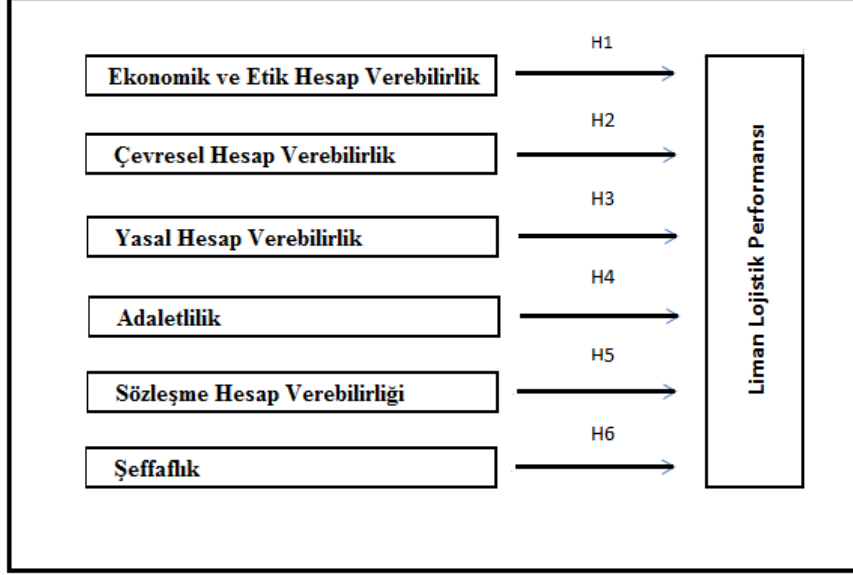
H₅: Sözleşme hesap verebilirliği ile liman lojistik performansı arasında olumlu bir ilişki vardır.

2.6. Şeffaflık

Hesap verebilirlikte önemli etkenlerden biri de işletmenin paydaşlarına karşı şeffaf politika izlemesidir. Şeffaflık, şirket ile ilgili finansal ve finansal olmayan bilgilerin zamanında, doğru, eksiksiz ve anlaşılabilir bir şekilde kamuoyuna duyurulmasıdır (Yıldız, 2014). İşletmeler, şeffaflık ile dış çevreye sürekli bilgi sağlayarak, algılanan bilgi ihtiyacını en aza indirmesi, pazardaki en iyi alternatiflerin değerlendirilmesi bakımından müşteriye değer katmaktadır (Eggert ve Helm, 2003). Şeffaflık iş, bilgisayar ve bilgi etiğinin yanı sıra kamu idaresi ve kamu politikasının içindeki etik alanlar gibi farklı uygulamalı etik disiplinleri arasında bağlantıyı da meydana getirir (Vaccaro ve Madsen, 2009).

Şeffaflık, müşteriye istediği bilgileri sunan, zaman ve bilgi değeri yaratan bir faktör olduğundan müşteriler için son derece öneme sahiptir. Şeffaflık sayesinde hem hizmet alan müşteriler hem de firma daha etkin planlama gücüne sahip olacaktır. Bu yüzdendir ki, şeffaflık arttıkça liman işletmesinin lojistik performansında da iyileşmeler görülecektir.

H₆: Şeffaflık ile liman lojistik performansı arasında olumlu bir ilişki vardır.

Şekil 1: Araştırma modeli

3. METODOLOJİ

3.1. Örneklem

Bu çalışmada liman işletmelerinin kendilerinden hizmet alan gemi acentelerine hesap verebilirliği araştırılmıştır. Gemi acentelerinin listesi Vapur Donatanları ve Acenteleri Derneği ile Kocaeli Gemi Acenteleri Derneğinden alınmıştır. 2014 yılına ait olan bu listede, Marmara bölgesi limanlarından hizmet alan 80 adet aktif çalışan gemi acentesi belirlenmiştir. Bu acentelerden 15 tanesi transit gemilere hizmet verdiği için kapsam dışı bırakılmıştır. Araştırma 65 adet gemi acentesi üzerinde yürütülmüştür.

3.2. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket formu kullanılmıştır. Anketler, Marmara bölgesi limanlarından hizmet alan gemi acenteleri tarafından doldurulmuştur. Anketler, gemi acentesi yetkileri ile bire-bir görüşülerek cevaplamaları sağlanmıştır. Bu şekilde

muhatapların olası sorularına anında cevap verilmiş ve anketler daha doğru bir şekilde doldurulmuştur.

3.3. Anket ve Ölçek Geliştirme

Araştırma anketinde 5’li likert ölçeği kullanılmıştır (1=Kesinlikle Katılıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılmıyorum). Anket soruları hazırlanırken daha önce literatürde kullanılan ölçeklerden yararlanılarak hazırlanması anketlerin hem daha kolay hazırlanmasına, hem de istenilen ölçümlerin doğru bir şekilde yapılmasına olanak tanımıştır. Ölçeklerin içsel geçerliliğini sağlamak için sektörden farklı kişilerin değerlendirilmesine sunulmuş ve ankete nihai şekil verilmiştir.

Hesap verebilirlik değişkeni ekonomik ve etik hesap verebilirlik, çevresel hesap verebilirlik, yasal hesap verebilirlik, adaletlilik, sözleşme hesap verebilirliği ve şeffaflık konularını içeren 25 soru ile ölçülmüştür.

Ekonomik ve etik hesap verebilirlik ölçeği, 10 soru ile ölçülmüş ve bu sorular Murphy et al.(1991)’den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çevresel hesap verebilirlik ölçeği, 4 soru ile ölçülmüştür. Sorular hazırlanırken Shafer (2006)’in ve (Shafer ve Lee, 2007)’nin geliştirmiş oldukları ölçeklerden yararlanılmıştır.

Yasal hesap verebilirlik ölçeği, 6 soru ile ölçülmüştür. Ölçek, yazarlar tarafından geliştirilmiştir.

Adaletlilik ölçeğinin ölçümü için 4 soru araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu ölçek de yazarlar tarafından geliştirilmiştir.

Sözleşme Hesap Verebilirliği ölçeği, 9 soru sorularak ölçülmüştür. Ölçeğin geliştirilmesinde, Topçuoğlu’nun (2006) dağıtıcının yükümlülüğüne ilişkin açıklamalarından yararlanılarak hazırlanmıştır. *Şeffaflık ölçeği* için 9 adet soru kullanılmıştır. Bu ölçeğe ait sorularda da Eggert ve Helm (2003)’in geliştirdikleri ölçekten yararlanılmıştır.

Liman lojistik performansı ölçeği, ilgili literatürden yararlanılarak hazırlanmış ve 8 soru ile ölçülmüştür.

3.4. Analizler ve Bulgular

Bu bölümde, öncelikle örneklem özellikleri için demografik veriler incelenmiş, ardından ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlikleri incelenmiştir. Bu amaçla SPSS istatistik programı kullanılmıştır.

Örneklem özellikleri incelendiğinde, araştırmaya katılanların % 20 si bayan % 76 sı erkek olduğu, eğitim düzeylerinin % 62 sinin lisans ve üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıları yaş ortalaması ise 33.4, firma yaşı ise 7.1 dir (Tablo 1).

Tablo 1: Demografik bilgiler

	Seçenek	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Bayan	10	20,0
	Erkek	38	76,0
	Cevapsız	2	4,0
	Toplam	50	100,0
Eğitim düzeyi	Lise	8	16,0
	Onlisans	1	2,0
	Lisans	30	60,0
	Yüksek lisans	1	2,0
	Cevapsız	10	20,0
	Toplam	50	100,0
Diğer	Seçenek	Ortalama	Std. Sapma
	Yaş	33,4	9,1
	Firma yaşı	7,1	6,3

Araştırma modelinde hesap verebilirlik değişkeni 6 alt boyut içermektedir. Ayrıca bağımlı değişken olarak da liman lojistik performansı yer almaktadır. Ölçeklerin geçerliliği için iki adet kişisel faktör analizi yürütülmüştür.

Birinci faktör analizinde, “Ekonomik ve Etik Hesap Verebilirlik” (6 soru), “Çevresel Hesap Verebilirlik” (4 Soru), “Yasal Hesap Verebilirlik” (3 soru), “Adaletlilik” (4 soru), “Sözleşme Hesap Verebilirliği” (4 Soru), “Şeffaflık” (4 Soru) adları altında toplamda 25 soru dâhil edilmiştir. İkinci faktör analizinde ise sadece liman lojistik performansı ölçeği alınmıştır.

Verilerin faktör analizine uygunluğunu değerlendirmek amacıyla KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Küresellik (Barlett’s Test of Sphericity) testleri yapılmıştır. KMO değerinin 0.500’ün üzerinde, Barlett testinin de ρ değerinin 0.05’ten küçük olması nedeniyle verilerin faktör analizi için uygun olduğu söylenebilir (Williams, Brown ve Onsman, 2010).

Tablo 2 incelendiğinde altı faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Faktör yüklerinin 0.50’den büyük olduğu ve açıklanan toplam varyansın % 77,17 olduğu görülmüştür. Faktör yükleri 0.5 üzerindedir. Buna göre ölçeklerin geçerliliğinin sağlandığı söylenebilir. Benzer şekilde liman lojistik performansı ölçeğinin de geçerlilik bakımından iyi sonuçlar verdiği Tablo 3’te görülmektedir.

Tablo 2: Hesap verebilirlik değişkeni faktör analizi

Faktör Adı	F.Yükleri	Varyans
Faktör 1-Ekonomik ve Etik H.V. (Cronbach Alfa=0,828)		42,58%
Eh1	,683	
Eh2	,735	
Eh3	,695	
Eth1	,654	
Eth2	,657	
Eth3	,737	
Faktör 2-Çevresel H.V. (Cronbach Alfa=0,887)		9,56%
Ch1	,667	
Ch2	,818	
Ch3	,751	
Ch4	,821	
Faktör 3-Yasal Hesap Verebilirlik (Cronbach Alfa=0,778)		7,94%
Yh1	,767	
Yh2	,709	
Yh3	,647	
Faktör 4-Adeletlilik (Cronbach Alfa=0,884)		6,69%
Ad1	,739	
Ad2	,795	
Ad3	,703	
Ad4	,670	
Faktör 5-Sözleşme Hesap Verebilirliği (Cronbach Alfa=0,908)		5,23%
Sh1	,740	
Sh2	,731	
Sh3	,810	
Sh4	,842	
Faktör 6-Şeffaflık (Cronbach Alfa=0,790)		5,15%
Sf1	,735	
Sf2	,582	
Sf3	,706	
Sf4	,710	
Toplam Açıklanan Varyans		77,17%
KMO Ölçümü		0,807
Barlett's Test Approx.Chi-Square (300df, Sig.0.00)		983,23

Tablo 3: Liman lojistik performansı değişkeni faktör analizi

Faktör Adı	F.Yükleri	A.Varyans
Faktör 1- Liman Lojistik Performansı (Cronbach Alfa=0,935)		42,58%
Limper1	,770	
Limper2	,779	
Limper3	,784	
Limper4	,868	
Limper5	,853	
Limper6	,827	
Limper7	,872	
Limper8	,898	
Toplam Açıklanan Varyans		69,346%
KMO Ölçümü		0,870
Barlett's Test Approx.Chi-Square (28df, Sig.0.00)		304,872

Korelasyon analizi ile iki farklı değişken arasındaki ilişkinin yönü ve şiddeti hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır (Türkbal, 1981, s.158). Pearson korelasyon katsayısı (r) harfiyle sembolize edilmekte olup, r değeri -1 ile +1 arasında değişmekte ve 1'e yaklaştıkça iki değişken arasındaki ilişkinin gücünün arttığını göstermektedir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda, Liman Lojistik Performansının diğer tüm bağımsız değişkenler ile pozitif ve $\rho < 0.01$ seviyesinde anlamlı ilişkilere sahip olduğu gözükmemektedir. Özellikle de Liman Lojistik Performansı ile Çevresel Hesap Verebilirlik arasında ($r = 0.734$) düzeyinde anlamlı ve pozitif ilişki bulunmaktadır.

Tablo 4: Korelasyon analizi ortalama ve standart sapma değerleri

	Ort	Ss	1	2	3	4	5	6	
1.Ekonomik ve Etik Hesap Verebilirlik	3,97	0,70	1						
2. Çevresel Hesap Verebilirlik	3,75	0,90	,521**	1					
3. Sözleşme Hesap Verebilirliği	3,50	0,93	,450**	,550**	1				
4. Yasal Hesap Verebilirlik	3,70	0,95	,501**	,480**	,443**	1			
5. Adaletlilik	3,61	0,91	,564**	,519**	,670**	,542**	1		
6. Şeffaflık	3,73	0,72	,546**	,524**	,490**	,343*	,436**	1	
7. Liman Lojistik Performansı	3,88	0,80	,620**	,734**	,559**	,501**	,552**	,722**	1

** Korelasyon 0,01 seviyesinde anlamlı (tek yönlü)

* Korelasyon 0,05 seviyesinde anlamlı (tek yönlü)

Regresyon analizi, değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisini bulmamıza imkân veren bir analiz yöntemidir. Regresyon analizi ikili ve çoklu regresyon analizi olarak iki şekilde yapılmaktadır. Çoklu regresyonda bağımlı değişken üzerinde birden fazla bağımsız değişkenin toplu etkisi araştırılır.

Bu çalışmada çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon modelinde F değeri 18,845**, R kare değeri ise 0.724 bulunmuştur. Regresyonun varsayımları kontrol edilmiştir. Çoklu bağıntı problemi için varyans artış faktörü (VIF) incelenmiştir. Bağımsız değişkenler arası kısmi korelasyon katsayısının düşük olması ve VIF değerinin 5 den küçük olması nedeniyle çoklu bağıntı problemi bulunmamaktadır. Aynı şekilde otokorelasyon ve normallik varsayımının sağlandığı da görülmüştür. Tablo 4'teki standart beta katsayılarına bakıldığında şeffaflık değişkeni ($\beta=0,387^{**}$) ve çevresel hesap verebilirlik ($\beta=0,383^{**}$), liman lojistik performansını etkileyen değişkenlerdir. Buna göre H_2 ve H_6 hipotezleri kabul edilmiştir.

Tablo 5: Regresyon analizi sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Std. Beta Kts	t	Sig.	VIF
H ₁ : Ekonomik ve Etik Hesap Ver.	0,127	1,147	0,258	1,914
H ₂ : Çevresel Hesap Verebilirlik	0,383	3,531	0,001	1,841
H ₃ : Sözleşme Hesap Verebilirliği	0,035	0,3	0,766	2,111
H ₄ : Yasal Hesap Verebilirlik	0,08	0,79	0,434	1,611
H ₅ : Adaletlilik	0,046	0,377	0,708	2,316
H ₆ : Şeffaflık	0,387	3,719	0,001	1,689
R Kare	0,724			
F	18,845**			

Bağımlı Değişken: Liman lojistik performansı

**<0.01; *<0.05

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada ticari limanların hesap verebilirlik düzeyleri hizmet verdikleri gemi acentelerinin bakış açısıyla değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Literatürde hesap verebilirlik boyutları arasında en çok kullanılan Ekonomik ve Etik Hesap Verebilirlik, Çevresel Hesap Verebilirlik, Sözleşme Hesap Verebilirliği, Yasal Hesap Verebilirlik, Adaletlilik ve Şeffaflık boyutları ele alınmıştır.

Analizlerden elde edilen bulgulara bakıldığında doğrudan ve dolaylı sonuçlardan bahsetmek mümkündür. Regresyon analizi ile elde

edilen bulgular modeli test etmesi nedeniyle doğrudan sonuçlar olarak adlandırılabilir. Ancak bir de bağımlı değişken olan liman lojistik performansının bağımsız değişkenlerle birebir ilişkini gösteren korelasyon analizi sonuçları da önemli göstergelerdir. Bu iki analiz sonucu aşağıda sırasıyla tartışılmıştır.

4.1. Regresyon Analizi Sonuçlarının Tartışılması

Bu çalışmanın önemli bulgularından biri de çevresel hesap verebilirliğin Liman lojistik performansını olumlu etkilemesidir. Liman işletmelerinin faaliyette buldukları çevreye karşı duyarlı olması ve sorumluluklarının bilincinde hareket etmesi son derece önemlidir. Özellikle de son yıllarda, liman işletmelerinin deniz kirliliğini önlemeye yönelik sorumlulukları artmıştır. Özellikle bölgede bulunan otomobil firmaları araçlarının çevresel etkilerden kaynaklı kirlenmesini istememelerinden dolayı çevresi temiz olan limanlarda elleçlenmesini tercih etmektedirler. Bu yüzden liman işletmeleri, tercih edilebilirliğini arttırmak ve diğer liman işletmeleriyle rekabet edebilir düzeye gelmek için çevresel hesap verebilirliğe önem vermesi gerekmektedir.

Bu araştırmada elde edilen bir diğer önemli sonuç da şeffaflık, liman lojistik performansını pozitif etkilemektedir. Liman işletmesi lojistik performansını arttırmak için finansal veya finansal olmayan bilgileri zamanında müşterileri ile paylaşması gerekmektedir. Bu paylaşım, limanın hizmet verdiği gemi acentelerine fırsat eşitliği sağladığı gibi, aynı zamanda adaletli bir şekilde hizmet vermesine de yardımcı olacaktır.

4.2. Korelasyon Analizi Sonuçlarının Tartışılması

Bu kısımda regresyon analizinde bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamasına rağmen korelasyon analizinde anlamlı çıkan değişkenler üzerinde durulmuştur.

Buna göre liman lojistik performansının ekonomik ve etik hesap verebilirlik ile pozitif ve anlamlı bir ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilmiştir. Ekonomik ve etik olarak hesap verebilir durumda olan bir liman işletmesinin lojistik performansı da yüksek olacaktır. Ayrıca bu etken, gelecekte lojistik performansın artmasına katkı da sağlayabilecektir. Çünkü etik değerlerin yüksek olduğu ve ekonomik olarak hesap verebilir bir yapıya sahip olan liman işletmesinin müşteriler tarafından tercih edilebilirliği artacaktır. Özellikle de müşteriler açısından işlem maliyeti ve işlem sürelerinde önemli iyileştirmeler sağlanacaktır.

Liman işletmelerinin lojistik performansının ilişkili olduğu diğer bir etkende sözleşme hesap verebilirliğidir. Bu çalışmada liman lojistik performansı ile sözleşme hesap verebilirliği arasında pozitif ve anlamlı

bir ilişki olduğu gözükmemektedir. Liman işletmelerinin yapmış oldukları anlaşma ve sözleşmelere sadık kalması ve hesap verebilir olması liman lojistik performansını olumlu etkileyecektir.

Liman işletmesinin yasal hesap verebilirliği yasalara, yönetmeliklere, genelgelere ve uluslararası kurallara uygun faaliyet göstermesi ile ifade edilmektedir. Liman işletmesinin lojistik performansı ile yasal hesap verebilirlik arasında pozitif anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Liman işletmesi lojistik performansını arttırmak için yasal bakımdan da hesap verebilir olmalıdır.

Adaletlilik ile liman lojistik performansı arasında olumlu bir ilişki olduğu da gözükmemektedir. Liman işletmesinin müşterilerine ve paydaşlarına adaletli davranması, ileride kendisinin lojistik performansını da olumlu yönde geliştirecektir.

4.3. Sonuç

Ticari limanların lojistik performansı hesap verebilirlik boyutları kullanarak arttırılabilir. Özellikle çevresel hesap verebilirlik ve şeffaflık ticari limanların lojistik performansını en fazla etkileyen hesap verebilirlik türleridir. Ticari limanlar lojistik performansını hesap verebilirlik boyutlarını kullanarak arttırmak isterse, öncelikli olarak çevresel konular üzerine hassasiyet göstermeli, arkasından yaptıkları işlerde şeffaflığa özen göstermelidirler.

4.4. Kısıt ve Öneriler

Bu araştırmada literatürde en sık karşılan hesap verebilirlik türleri ele alınmıştır. Araştırmaya dâhil edilmeyen bireysel ve sosyal hesap verebilirlik gibi diğer hesap verebilirlik türleri de gelecekte yapılacak araştırmada incelenebilir. Diğer yandan bu araştırma örneklem genişletilerek yinelenebilir, hatta başka sektörler ile kıyaslamalı çalışmalar yürütülebilir.

Ticari limanların ise, müşterileri nezdinde çevresel hesap verebilirlik ve şeffaflığı gerçekleştirip, diğer hesap verebilirlik türlerine daha sonra eğilmesi bir öneri olarak söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Bakkal, H. ve Kasımoğlu, A. (2015) “Finans Politik & Ekonomik Yorumlar” Cilt: 52 Sayı: 599 Parker, L. D. (2011). Twenty-one years of social and environmental accountability research : A coming of age. *Accounting Forum*, 35(1), 1–10.
- Carbone, Valentina ve DE MARTİNO, Marcella (2003) “The changing role of ports in supplychain management: An empirical analysis”. 30(4): 305-320
- Ece, J.N., 2006a. Dünya Deniz Ticareti ve Konteyner Taşımacılığı, Deniz Haber, 05 Haziran 2006.
- Eggert, A., Helm, S. (2003). Exploring the Impact of Relationship Transparency on Business Relationships A Cross-sectional Study Among Purchasing Managers in Germany. *Industrial Marketing Management*, 31: 101-108.
- Girth, A. M. (2012). A Closer Look at Contract Accountability : Exploring the Determinants of Sanctions for Unsatisfactory Contract Performance, 317–348.
- Gören, İ. (2000), “Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması ve Denetim”, Tülay Arın, Necdet Kesmez ve İhsan Gören, Parlamento ve Sayıştay Denetimi, İstanbul, TESEV Yayınları.
- Gurr, D. (2007). Diversity and Progress in School Accountability Systems in Australia. *Educ Res Policy Prac*, 6: 165-186.
- Murphy, P.R. Smith, J.E. Daley, J.M. (1991). Ethical Behavior of U.S. General Freight Carriers: An Empirical Assessment. *Logistics and Transportation Review*, 27: pg.55.
- Rescher, N. (2002). Fairness Theory&Pracice of Distributive Justice. Sayfa 5
- Salma, S. ve Tawfik M. (2012). A Proposed Benchmark to Evaluate Investment in Maritime Hub Ports, 2, 293–303.

- Shafer, W. (2006). Social Paradigms and Attitudes Toward Environmental Accountability. *Journal of business Ethics*, 65: 121-147.
- Topçuoğlu, M. (2006). *Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri*. İstanbul: Asil Yayın Dağıtım.
- Vaccaro, A. ve Madsen, P. (2009). Transparency in business and society : introduction to the special issue, 101–103.
- Viii, T., Congress, E., Plan, E. S., Board, E. G., Force, T., & Force, T. T. (2012). 1st Meeting Lisbon , Tribunal de Contas , 7 -8 May 2012 DISCUSSION PAPER Dear Colleague , (May), 7–8.
- YILDIZ, A.(2014) Kurumsal Yönetim Endeksi Ve Altman Z Skoruna Dayalı Lojistik Regresyon Yöntemiyle Şirketlerin Kredi Derecelendirmesi